

КІЩАК І.Т., к.т.н., перший заступник начальника головного управління сільського господарства і продовольства Миколаївської облдержадміністрації.

БУЗАДЖІ П.П., заступник начальника головного управління сільського господарства і продовольства Миколаївської облдержадміністрації з питань виробництва

САВАРІНА І.П., асистент кафедри економічного аналізу та аудиту Миколаївського державного аграрного університету

ТЕНДЕНЦІЇ ЗМІН ПЛОЩ ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННЯ СІЛЬГОСППІДПРИЄМСТВАМИ

Здійснено аналіз площ земель, які є в користуванні середніх та великих сільгосппідприємств. Визначено першочергові заходи, спрямовані на підвищення культури землеробства та ефективне використання сільськогосподарських угідь.

The analysis of the areas of grounds which are used by average and big agricultural productions is carried out. The certain prime measures the standards of farming directed on increase and an effective utilization of

Нині в Миколаївській області, як і в Україні, реально існує різноманітність організаційно-правових форм господарювання. Підприємства внаслідок децентралізації виробництва самостійно обирають напрям діяльності, ведуть виробництво, фінансують його за рахунок власних та коштів інвесторів, кредитів банків, забезпечують матеріально-технічними ресурсами, реалізують продукцію, будують взаємовідносини з підприємствами-партнерами на договірних засадах. Виникла і загострюється конкуренція. Колишні колгоспники, працівники радгоспів, а нині члени нових сільськогосподарських формувань, працівники соціальної сфери, що проживають на селі, є власниками земельних часток (паїв), мають державний акт (свідоцтво) на право власності на землю.

Станом на 01.01.2007 року земельний фонд України складав 60,3 млн. га, в тому числі сільськогосподарські землі – 42,9 млн. га. Розподіл сільськогосподарських угідь за видами виглядає таким чином: усього – 41,6 млн. га, з них рілля – 32,4 млн. га, перелogi – 392,2 тис. га; багаторічні насадження – 898,7; сіножаті – 2423,1; пасовища – 5515,7 тис. га.

Користування землями сільськогосподарського призначення в державі здійснювали 25,1 млн. чоловік власників землі та землекористувачів, у тому числі всі сільгосппідприємства та громадяни – 24,8 млн. чол.; з них: громадяни – 24,7 млн. чол.; сільгосппідприємства – 19,9 тис. формувань та 47,5 тис. фермерських господарств. В обробітку сільгосппідприємств і громадян знаходиться 38,3 млн. га, з них 18,4 – сільськогосподарськими формуваннями (48,0 %); 16,1 – громадянами (42,0 %) та 3,8 млн. га – фермерськими господарствами (10,0 %).

В таблиці 1 наведено дані щодо площ земель у користуванні середніми і великотоварними сільгосппідприємствами в державі.

Матеріали таблиці 1 свідчать про зростання середнього розміру угідь з 10 га до 7,8 тис. га в підприємствах, що використовують землі від 1001-2500 га до земель агроформувань з площею понад 15 тис. га. За даними В. Лапи, в Україні 25 агрохолдингів контролюють обробіток 2,5-3,0 млн. га земель, 75-80 сільгосппідприємств обробляють 1,5-2,0 млн. га земель [2]. У середньому по Україні середній розмір угідь для одного підприємства за категоріями протягом 2005-2006 років зріс на 96 га (з 1908 до 2004 га).

Таблиця 1

Площа земель у користуванні середніх і великих сільгосп підприємств

Площа земель у використанні, га	Кількість сільгосп підприємств у категорії, од				Середній розмір угідь для одного підприємства за категоріями, га			Загальна площа за категоріями, тис. га		
	2005 р.	Частка, %	2006 р.	Частка, %	2005 р.	2006 р.	Зміна '06 до '05	2005 р.	2006 р.	Зміна '06 до '05
0-200	676	7,9	691	9,1	77	70	-7	52,1	48,1	-4,0
201-500	889	10,4	772	10,1	355	353	-2	315,9	272,5	-43,4
501-1000	1552	18,2	1238	16,3	756	753	-3	1173,5	932,0	-241,5
1001-2500	3333	39,1	2917	38,3	1649	1659	+10	5495,0	4838,2	-656,9
2501-5000	1599	18,8	1510	19,8	3424	3453	+29	5475,7	5213,6	-262,1
5001-15000	449	5,3	456	6,0	6906	7132	+226	3100,7	3252,2	151,5
понад 15000	22	0,003	27	0,004	29142	36960	+7818	641,1	997,9	356,8
Разом	8520	100,0	7611	100,0	-	-	-	1625,3	15554,6	-699,7

Станом на 01.01.2008 р. 200,5 тис. громадян Миколаївської області набули права на земельну частку (пай) та 199,5 тис. осіб отримали відповідний сертифікат. Оформлено 191,2 тис. державних актів на право власності на земельну ділянку взамін сертифікатів, та 181,6 тис. громадян отрима-

ли державні акти. Середній розмір земельної частки (паю) складає 6,9 умовного кадастрового гектара. Дані розподілу сільськогосподарських угідь по землевласниках і землекористувачах Миколаївської області у 2006 році наведено в таблиці 2 [4].

Таблиця 2

Розподіл сільськогосподарських угідь по землевласниках і землекористувачах Миколаївської області, тис. га

Показники	Загальна земельна площа	Сільськогосподарські угіддя	з них:		
			рілля	сіножаті	пасовища
Всього земель	2458,6	2010,4	1697,7	4,1	269,4
Земля сільгосп підприємств і громадян	1824,5	1785,0	1626,1	1,4	126,3
У % до всіх земель	74,2	88,8	95,8	34,1	46,9
З них землі:					
- сільгосп підприємств	845,4	823,5	760,2	0,5	47,3
- фермерських господарств	246,9	245,4	232,9	0,3	11,0
- громадян	732,2	716,1	633,0	0,6	68,0
Землі користувачів інших категорій	634,1	225,4	71,6	2,7	143,1

На 1 січня 2007 року з 1692,0 тис. га ріллі області 851 великотварне сільськогосподарське підприємство використовує 760,1 тис. га (44,9 % до всієї ріллі); 58,0 тис. односібників – 411,4 тис. га (24,3 %); 4,8 тис. фермерів – 232,9 (13,7) та

503,6 тис. інших землекористувачів – 288,2 тис. га (17,0 %). У середньому на одне великотварне господарство припадає 893,2 га, односібника – 7,1 га, фермера – 48,0 га та іншого суб'єкта землекористування – 0,6 га [3]. На відміну від

структури сільського господарства України в зарубіжних державах у його структурі переважають набагато менші за розмірами господарства. Наприклад, у США середній розмір ферм становить 187 га. У 12-ти країнах Західної Європи, що входять до ЄС, із 7 млн. ферм (без урахування господарств з площею менш як 1 га) близько половини мають площу меншу за 14 га.

Нині вже чітко простежується тенденція розмежування функціонуючих агроформувань на дві групи, незалежно від форми власності. До першої відносяться ті, що виробляють товарну продукцію, працюють рентабельно, шляхом інвестування стимулюють розвиток виробництва конкурентоспроможної продукції (приклад роботи ТОВ “Союз-Агро” Новоодеського, ТОВ “Авіатор” Вознесенського та ТОВ “Агрофірма “Корнацьких” Первомайського районів Миколаївської області). До другої групи відносяться господарства здебільшого збиткові, працюють, власне, на самозабезпечення, потребують допомоги щодо створення об’єднань на корпоративних засадах, спеціалізації на виробництві продукції, необхідної в невеликих кількостях і недоцільної у виробничому процесі для великих агроформувань. Це підтверджується тим, що приклади високоефективного ведення землеробства в сучасних умовах є скоріше винятками, ніж правилами. Адже в переважній більшості господарств зафіксовані порушення елементарних вимог щодо підтримання родючості ґрунтів, організації і технології вирощування сільськогосподарських культур.

Економічний механізм ефективного землекористування передбачає сукупність методів, способів, стимулів і важелів регулювання процесу використання земельних ресурсів. Організаційно-економічний механізм забезпечення ефективного землекористування розглядається як внутрігосподарський, який, з одного боку, спрямований на створення раціональної організації технологічного процесу використання земель, з іншого – на формування виробничих витрат, що його забезпечують. З урахуванням різноманітності форм аграрного підприємництва та стану їх матеріально-технічного забезпечення очікується, що ефективно і раціональне використання земель сільськогосподарського призначення має здійснюватися великотоварними за розмірами земельних площ агроформуваннями, адже вони в технологічному і фінансовому відношенні здатні вживати заходів, спрямованих на:

– проведення хімічної меліорації земель. Нормативна окупність 1 т вапна (гіпсу) становить 1,5-3,0 ц/га зерна озимої пшениці (ячменю), 3,5-4,5 ц/га зерна кукурудзи. Таке підвищення врожайності забезпечує реальну окупність витрат і, найголовніше, – попереджає фізичну деградацію ґрунтів;

– внесення органічних і мінеральних добрив, утилізацію рослинних залишків, розширення посівів сидеральних, бобових і зернобобових культур. Бездефіцитний баланс гумусу досягається лише при внесенні 8-10 т/га органіки, що дозволяє підвищувати продуктивність посівів на 30-40 %, знижувати витрати вологи на формування врожаю на 20-30 %. Кожна тонна соломи та інших післяжнивних решток при відповідній технології еквівалентна 2,5 т гною, проміжні посіви сидеральних культур замінюють 30-40 т гною на гектар;

– застосування нових біопрепаратів, що сприяють поліпшенню живлення рослин та захисту їх від шкідників. Використання біопрепаратів азотофіксуючих бактерій під бобові, злакові та овочеві культури сприяє підвищенню врожаю на 15-25 %, замінює дію 20-50 кг/га мінеральних добрив [2];

– ефективно використання меліорованих земель. Виробництво продукції на зрошуваних землях у південних областях держави в несприятливих погодних умовах досягає 28-46 % загального обсягу;

– оперативний перегляд структури посівних площ сільськогосподарських культур. У зв’язку із зерною спеціалізацією та відмовою від вирощування кормових культур частка зернових має зрости завдяки розширенню площі посівів гороху, сої, ріпаку та інших сприятливих попередників озимих культур;

– дотримання науково обґрунтованої сортової політики з використанням зимо- та посухостійких сортів сільськогосподарських культур, адаптованих до конкретних природно-кліматичних умов регіонів держави;

– забезпечення дотримання високої культури землеробства та технологічної дисципліни, запровадження адаптованих або зональних технологій вирощування сільськогосподарських культур;

– скорочення сільгоспугідь, що піддаються ерозії. Нарощування лісових насаджень сприяє збереженню біологічного різноманіття і формування лісової генетичної компоненти як основного еколого-стабілізуючого чинника у створенні оптимальної структури угідь і передумов стабільного розвитку агроєкосистем у цілому. Лісомеліоративні насадження в боротьбі з водною та вітровою ерозією ґрунтів однозначно забезпечують економічну ефективність. Один гектар лісосмуги в умовах степу захищає 25 га ріллі, врожайність при цьому збільшується в середньому до 15 %, порівняно із полями, не захищеними лісом.

В організаційно-технологічному відношенні такі агроформування забезпечують, у першу чергу, цільове використання земель та дотримання культури землеробства, по-друге – одержання прибутку, по-третє – збереження якісних показників земельної площі, по-четверте

– підвищення екологічної цінності природних і набутих якостей землі; по-п'яте – недопущення завдання шкоди землі та іншим природним об'єктам, землевласникам і землекористувачам.

ЛІТЕРАТУРА

1. Лапа В. Структурні зміни в сільськогосподарських підприємствах України та ефективність їх діяльності / Український клуб аграрного бізнесу. – 2007. Lapa@agribusiness.Kiev.ua.
2. Науково-практичні підходи до ведення сільського господарства за екстремальних погодних умов / Матер. позачергов. сесії: Загальн. зб. УААН. – К.: Аграрна наука, 2003. – 144 с.
3. Саваріна І.П., Кіщак І.Т. Ефективність землекористування суб'єктами різних організаційно-правових форм господарювання // Проблеми ринку продукції АПК в умовах глобалізації: Матер. Всеукр. наук.-практ. конф. МДАУ. – Миколаїв, 2007. – С. 12-13.
4. Сільське господарство Миколаївської області в 2006 році / Статист. збірн. Головне управління статистики в Миколаївській області. – Миколаїв, 2007. – 327 с.